

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยเป็นองค์การหนึ่งของสังคม ทั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์คือ สอน วิจัย และบริการทางวิชาการ ในการที่มหาวิทยาลัยจะสามารถทำประโยชน์ได้สูงสุดคือสังคม ความวัตถุประสงค์ทั้งนี้ ย่อมหมายถึงจะต้องเป็นองค์การ ที่มีการทำงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสมรรถภาพสูงสุดเสมอ แต่ความมีประสิทธิภาพและสมรรถภาพดังกล่าวจะ มีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ "การบริหาร" โดยผู้บริหารทุกระดับชั้นของมหาวิทยาลัย นั้น ๆ เครื่องมือสำคัญของผู้บริหารที่ใช้ในการบริหารคือ "อำนาจ" อำนาจเปรียบเสมือน เครื่องมือสำคัญสำหรับการควบคุมและผลักดันการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในองค์การให้เป็นไป ตามแผนนโยบายและวัตถุประสงค์ของผู้บริหารและขององค์การ การสั่งงานให้บุคคลอื่นทำ นั้น ผู้สั่งจะต้องมีอำนาจหรือเรียกว่ามีอำนาจอยู่ในตัว (อรุณ ภัทรรณ 2516 : 94) ทั้งนี้ เมื่อผู้นำมาเป็นท้องถิ่นดังอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้กลุ่มใ้ยอมรับวัตถุประสงค์ ผู้นำควรจะมีวิถีแบบของพลังอำนาจและที่มาของอำนาจ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภ 2521 : 11)

ผู้บริหารมหาวิทยาลัย โดยปกติแล้วมักต้องเผชิญหน้ากับการท้าทายของอำนาจต่างๆ ที่มีอยู่ในระบบของมหาวิทยาลัย อำนาจเหล่านี้สามารถเป็นได้ทั้งสนับสนุน สะกิดฉันทการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย อำนาจเกิดขึ้นได้โดยทั่วไปภายในระบบของมหาวิทยาลัย และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ดังนั้นจึงไม่สามารถสรุปได้ว่า ในมหาวิทยาลัยนั้นใครมีอำนาจมากกว่าใคร ก็จะต้องเห็นได้จากเหตุการณ์บางเหตุการณ์เช่น นักศึกษารับใจอธิการบดี อธิการบดี อบรมนักศึกษา นักศึกษาต่อคณาจารย์ อาจารย์ต่อคณาผู้บริหาร ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีความใหญ่โตและซับซ้อนมากขึ้น จนไม่สามารถนำหลักเก่า ๆ มาจับได้ว่าใครควรจะมีอำนาจมากกว่าใครในมหาวิทยาลัย อำนาจความสายงาน (Authority) ก็มีได้เป็นเครื่องตัดสินที่แน่นอนเสมอไป ดังเช่น ประคบ คุปรีตน์ (2525 : 1) กล่าวว่า ในปัจจุบันถ้าจะถาม

ว่าใครมีอำนาจสูงสุดในมหาวิทยาลัย เราอาจหาคำตอบได้ชัดเจนเหมือนอกศิกไม่ได้อีกแล้ว อำนาจที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยมิใช่มีแต่อำนาจทางการ (Formal Authority) หรืออำนาจหน้าที่ (Authority) เท่านั้น แต่ยังมีอำนาจแฝงหรืออิทธิพลอื่น ๆ อีกมากมาย Richman และ Farmer (1977) โท้ทัศนะว่าผู้บริหารควรจะใช้อำนาจแฝงหรืออิทธิพลไปเสริมอำนาจทางการที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งขึ้น และยังกล่าวไว้อีกว่า บุคคลที่ปราศจากอำนาจทางการหรืออำนาจหน้าที่ก็สามารถบริหารงานได้ ยังมีผู้บริหารและบุคคลอื่น ๆ ภายในมหาวิทยาลัยมองเห็นแค่เพียงอำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งมีอำนาจจำกัด จึงเกิดการแย่งชิงอำนาจหน้าที่กันอยู่บ่อย ๆ และมีผลทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี คือ ฝ่ายหนึ่งได้ อีกฝ่ายหนึ่งจะรู้สึกสูญเสีย

ปัญหาของมหาวิทยาลัยที่พบเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการไม่เข้าใจเรื่อง "อำนาจ" ผู้บริหารไม่รู้ว่า อำนาจในมหาวิทยาลัยนั้นมีความเป็นอยู่และมีธรรมชาติเป็นอย่างไร มองอำนาจในลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เพราะว่ายังขาดการมองเชิงระบบ ทำให้การตัดสินใจทั้งอยู่บนพื้นฐานของความคลุมเครือ บางครั้งแก้ปัญหา ณ จุดหนึ่งสำเร็จ แต่กลับมีผลทำให้เกิดปัญหา ณ อีกจุดหนึ่งในทิศทางไม่พึงประสงค์

ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความคลุมเครือเกี่ยวกับ "อำนาจในมหาวิทยาลัย" อีกต่อไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการวิจัยศึกษาเรื่องอำนาจในมหาวิทยาลัย เพื่อผู้บริหารจะได้มีโอกาสใช้อำนาจที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์

การมองอำนาจอย่างมีระบบทำให้สามารถมองเห็น ความสัมพันธ์ขององค์อำนาจที่มีอยู่ในระบบได้ ภูมิศาสตร์อำนาจเป็นเครื่องมือซึ่งช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างขึ้นโดยวิธีการวิเคราะห์ระบบ เพื่อศึกษาความมีอยู่ของอำนาจแหล่งและที่มาของอำนาจ และการเพิ่มทุนอำนาจ โดยถือหลักว่ามหาวิทยาลัยประกอบด้วยข่ายระบบย่อยต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ เป็นการศึกษาสภาพอำนาจของมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ ซึ่งงานวิจัยประเภทนี้ยังไม่ปรากฏในวงการอุดมศึกษาไทย

มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่โต มีระบบการดำเนินงานซับซ้อน จึงเป็นแหล่งที่น่านั่งศึกษาว่าอำนาจภายในระบบชั้นใหญ่โตก็มีธรรมชาติเป็นอย่างไรบ้าง งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาอำนาจของมหาวิทยาลัยรามคำแหงในรูปของภูมิศาสตร์อำนาจในการบริหารงานมหาวิทยาลัย

ก่อนที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้วิจัยเห็นควร เสนอความเป็นมาเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งได้รวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ลักษณะของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งที่ 2 ของประเทศไทย มหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และถาวรเมือง ซึ่งแปรสภาพเป็นมหาวิทยาลัยไปตั้งแต่ปี พ.ศ.2502 มหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดรับมาเพื่อแก้ปัญหาให้นักเรียนไม่มีที่เรียน ถึงเหตุผลในกถารชกัศยที่ว่า "เนื่องจากประเทศไทยมีเมือง เพื่อมากขึ้นเป็นเหตุให้นักเรียนไม่มีที่เล่าเรียนดังปรากฏเป็นปัญหาประจำทุกปี เพราะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีนักศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ที่เล่าเรียนคับแคบ ไม่อาจรับนักศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นได้ และเพื่อใหม่มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นกลางวิชา และรับนักศึกษาทั่วไปโดยมากทั้งค่าสอนที่มหาวิทยาลัยก็ได้ เป็นการให้การศึกษาแก่ชนทุกชั้น เพื่อสร้างคุณภาพ ความรู้ ความสามารถของประชาชนคนไทยให้สูงทัดเทียมกับอารยประเทศ เป็นการสะกิดกัณเฒให้ นักศึกษาไปหาที่เล่าเรียนในต่างประเทศ อันเป็นการสูญเสียเงินตราต่างประเทศไปหนึ่ง ๆ มีโทษ และเพื่อแกชอกกล่าวหาว่านักศึกษาไม่มีที่เรียนให้หมดสิ้นไป" และพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2514 หมวด 1 มาตรา 5 กำหนดว่า "ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัย ขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่ง เรียกว่า มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นสถาบันการศึกษาแบบกลางวิชา มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัยส่งเสริมวิชาการและวิชา วิชาชีพชั้นสูง และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม" ปัจจุบันมหาวิทยาลัยรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน ไม่มีการสอบแข่งขันหรือคัดเลือก จะมาเรียนที่มหาวิทยาลัยหรือจะเรียนด้วยตนเองที่ภาคใด

สถานที่ตั้ง มหาวิทยาลัยโกสโง้อาคารสถานที่แสดงสินค้านานาชาติทั้งแก่ระยะ
เริ่มแรก อยู่ที่ตำบลหัวหมาก อำเภอบางกะปิ กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่
ปัจจุบันได้จัดตั้งวิทยาเขตชั้น ๗ บริเวณกิโลเมตรที่ ๘ ถนนบางนา - ตราด แขวงคลองไม้ เขต
พระโขนง โดยมีผู้บริหารที่ขึ้นให้มหาวิทยาลัย เนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ ชื่อว่า "วิทยาเขต
ประดิษฐ์ - สุวรรณศาสตร์" ซึ่งใกล้จะเสร็จสมบูรณ์แล้ว

ส่วนราชการ มหาวิทยาลัยรวมค่าแห่งแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยออก
เป็น 7 คณะ และ 3 สำนัก ดังนี้

1. สำนักงานอธิการบดี
2. สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล
3. สำนักหอสมุดกลาง
4. คณะนิติศาสตร์
5. คณะบริหารธุรกิจ
6. คณะมนุษยศาสตร์
7. คณะศึกษาศาสตร์
8. คณะวิทยาศาสตร์
9. คณะรัฐศาสตร์
10. คณะโศภนศาสตร์

โดยมีสายบริหารงานดังต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงส่วนราชการสายการบริหารของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

การจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยจัดการบรรยายภายในมหาวิทยาลัยสำหรับ นักศึกษาทุกชั้นปี และมุ่งให้ความสำคัญต่อการสอนทางด้านวิทย์และเทคโนโลยีการศึกษาค้น การบรรยายวิทย์เพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยรวมท่าแห่งมีถึง 42 สถานที่ ในส่วนภูมิภาค และส่วนกลางอีก 2 สถานที่ มีวิชาบรรยายถึง 145 กระบวนวิชา ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษาในปัจจุบันได้ออกอากาศ 2 สถานีด้วยกัน คือ ช่อง 9 อสมท. และช่อง 7 สี กองทัพบก ซึ่งออกอากาศด้วยหอกระจายไปทั่วประเทศ นอกเหนือจากการเพิ่มสื่อการสอนด้าน ต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น มหาวิทยาลัยได้จัดโครงการอาจารย์ผู้บรรยายสรุปตาม ศูนย์มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นส่วนเสริมอีกส่วนหนึ่ง ประกอบด้วยสื่อ การสอนด้านอื่น ๆ จนปัจจุบันมีศูนย์บริการทางวิชาการส่วนภูมิภาคปฏิบัติการถึง 16 ศูนย์ กระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ

จำนวนนักศึกษา เนื่องจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะ เป็นมหาวิทยาลัยเปิด เปิดรับสมัครบุคคลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกคนโดยไม่ต้อง สอบแข่งขันหรือคัดเลือก จากัดและถึงกล่าวจึงทำให้มีผู้สมัครเราเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากในแต่ละ ปี ทำให้จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 35,205 คน ในปี 2514 เป็น 572,181 คน ในปี 2525 (ยังไม่ได้หักผู้ลงทะเบียนภาคปี 2522 - 2524) ปัจจุบันมหาวิทยาลัยผลิต บัณฑิตไปแล้ว 8 รุ่น จำนวน 58,755 คน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่สมัครและสำเร็จการศึกษา
ตั้งแต่ปี 2514 - 2525

ปีการศึกษา	จำนวนที่สมัคร	จำนวนที่สำเร็จ
2514	35,205	-
2515	8,726	-
2516	12,645	-
2517	22,289	1,256
2518	23,311	3,356
2519	41,569	4,893
2520	55,938	6,919
2521	85,311	8,764
2522	117,049	10,198
2523	103,273	10,891
2524	108,147	12,483
2525	98,982	58,755

ที่มา : ฝ่ายข้อมูลและสถิตินักศึกษา สวป. มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบ "ภูมิศาสตร์อำนาจ" (Geography of Power) ในการบริหารงานมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. เพื่อศึกษาคำนำทักอำนาจและลำดับความสำคัญขององค์ประกอบของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทั้งองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอก ในฐานะระบบเปิด (Open System)

3. ศึกษาจุดปะทะสัมพันธ์ของระบบ (Subsystem Interfaces) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างระบบย่อย (Subsystems) ต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

4. ศึกษาคำนำทักอำนาจของระบบบริหารงานภายในมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์เฉพาะระบบมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่จะทำการศึกษวิเคราะห์ต่อไป

ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจะอยู่เฉพาะช่วงปีการศึกษา 2525 - 2526

จุดปะทะสัมพันธ์ (Interfaces) ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ เป็นจุดปะทะสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์อย่างมากเท่านั้น

ความจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิเคราะห์มหาวิทยาลัยในฐานะระบบเปิด (Open System) มีอากรรวมรวมระบบทั้งหมดที่มีอยู่ได้ครบถ้วน จึงทำให้การวิเคราะห์ครั้งนี้ได้รูปแบบอย่างหายาก ๆ ซึ่งไม่มีวิธีการใดที่คิดและริเริ่มเท่านั้น แม้ Richman และ Farmer เจ้าของทฤษฎีเฮอริสติกกล่าวไว้ถึงนั้น (1977 : 159)

ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากงานวิจัยนี้คือ วิธีการ (Methodology) ส่วนผลการวิจัยนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา ว่างเวลา ว่างสถานที่ ผลจะแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้

1. เพื่อเป็นตัวอย่างการกำหนดภูมิศาสตร์อำนาจ ในฐานะทฤษฎีทางการอุดมศึกษา โดยวิธีการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Study)
2. ภูมิศาสตร์อำนาจมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นเครื่องมือที่จะอำนวยความสะดวกการวางแผน เหมาะสำหรับการบริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการวางแผนของมหาวิทยาลัย
3. ช่วยให้ผู้บริหาร ได้มีกรอบของการพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้อย่างทั่วถึงในทุกแง่มุม ย่อมจะเป็นประโยชน์ให้ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหาร ได้อย่าง ครอบคลุมและสัมพันธ์ต่อเนื่อง สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการกทกล่นหรือขาดความสมดุล อันสืบเนื่องมาจากการบริหารงานใดก็ตามหนึ่ง โดยมิได้พิจารณาถึงส่วนอื่นทั้งหมดที่อาจมีความสัมพันธ์กัน
4. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษา ที่จะได้รับพัฒนาของตนเองว่าควรจะมีมากหรือน้อยเพียงใด

คำจำกัดความของศัพท์ใช้ในการวิจัย

ภูมิศาสตร์อำนาจ (Geography of Power) หมายถึง แผนที่มหาวิทยาลัย แสดงแหล่งอำนาจต่าง ๆ โดยชี้ให้เห็นถึงการกระจายของอำนาจว่าอยู่แห่งใดบ้าง ภายในขอบเขตของมหาวิทยาลัยและแสดงการรวมตัวของแหล่งอำนาจต่าง ๆ

อำนาจ (Power) หมายถึง พลังหรือความสามารถขององค์ประกอบของมหาวิทยาลัย อันเกิดจากการมีภาวะสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งสามารถจะผลักดันการดำเนินการต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วย องค์ประกอบ
 อย่างน้อย 4 ประการคือ (1) ภารกิจที่ทอ้งปฏิบัติ (2) องค์การรูปนัย (Formal
 Organization) (3) กลุ่มที่ระทอ้งทำงาน (4) ผู้นำ

จุดปะทะสัมพันธ์ หมายถึง จุดที่ระบะย่อย (Subsystem) ของมหาวิทยาลัย
 ระบบหนึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันกับอีกระบะย่อยหนึ่ง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของมิชฃา โดยเฉพาะ
 อย่างย้งวัตถุประสงค์ในการวิจัย ตลอดจนขอบเขต ความจำกัด ประโยชน์ที่ได้รับจาก
 การวิจัย ทำง่ากักความของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับภูมิศาสตร์อำนารในการบริหาร
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในบทต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเสนอ
 รายงานการวิจัย ตลอดจนข้อค้นพบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอำนารมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแนว
 ทางสำหรับการวิจัยเรื่องนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย